

فصلنامه علمی پژوهشی
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت
دوره ۱۵ / شماره ۳ (پیاپی ۵۹) / پاییز ۱۴۰۵
صفحه ۱۵ تا ۲۴

اثر بنیان‌های اخلاقی بر نگرش مذهبی حساب‌رسان

ناصر کریمی

دانشجوی دکتری گروه حسابداری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
naser.karimi2@yahoo.com

مهدی زینالی

استادیار گروه حسابداری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)
zeynali@iaut.ac.ir

یونس بادآور نهندی

دانشیار گروه حسابداری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران
yb_nahandi@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۰۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۹

چکیده

رفتارهای اخلاقی در حرفه حسابداری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در این میان می‌توان از باورهای دینی به عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار آن‌ها نام برد. به عقیده پژوهشگران، دین و اخلاق با هم مرتبط هستند و بسیاری از افراد مذهبی از مبانی اخلاقی خاصی حمایت می‌کنند لذا، هدف پژوهش حاضر تبیین رابطه میان بنیان‌های اخلاقی با نگرش مذهبی حساب‌رسان است. روش پژوهش حاضر توصیفی و از نوع همبستگی است. جامعه آماری را حساب‌رسان شاغل در موسسات حسابداری بخش دولتی و خصوصی تشکیل می‌دهند که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۲۰۶ نفر از آن‌ها انتخاب شد. ابزار مورد استفاده برای سنجش متغیرهای پژوهش، پرسش‌نامه‌های استاندارد می‌باشد. در نهایت تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم افزار لیزرل انجام شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد متغیر بنیان‌های اخلاقی رابطه مثبت و معنی‌داری با نگرش مذهبی حساب‌رسان دارد. بر اساس تحلیل یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت که بنیان‌های اخلاقی حساب‌رسان در پایه‌ریزی و شکل‌دهی باور و نگرش مذهبی آن‌ها نقش دارد.

واژه‌های کلیدی: بنیان‌های اخلاقی، نگرش مذهبی، باورها.

۱- مقدمه

متخصصین حوزه حسابداری و حسابرسی همواره در تلاشند تا از طریق دستورالعمل و قانون‌گذاری به تدوین قواعدی دست یابند که منجر به تصمیم‌های خوب و بهبود رفتارهای اخلاقی در تمام فعالیت‌های حسابداری و حسابرسی گردد. این درحالی است که فاصله میان این قوانین و رفتارهای واقعی و غیر اخلاقی اعضای حرفه، که در رسوایی‌های اخیر شرکت‌ها مشهود است (حسین زاده و همکاران، ۱۴۰۱). بسیاری فرآیند تصمیم‌گیری را فراتر از قواعد، استانداردها و آیین رفتارهای حرفه‌ای تا میزانی وابسته به باورها و تفکرات افراد است (رازینی و عزیزی، ۲۰۱۵). در این بین مذهب و باورهای دینی، به عنوان یکی از ابعاد رفتاری، از جمله عواملی است که می‌تواند تاثیر قابل ملاحظه‌ای بر رفتار و تصمیمات افراد داشته باشد. (کارگر کامور و همکاران، ۱۳۹۹؛ بلوچی و همکاران، ۱۳۹۳، مهرانی و همکاران، ۱۳۹۰).

در تمام دوران‌ها مذهب جز لاینفک زندگی بشری بوده و مجموعه‌ای از باورها همچون ارزش‌های اخلاقی، رسومات و ... را شامل می‌شود که محل شکل‌گیری و پرورش آن در بافت اجتماعی است (علیزاده و اسماعیلی، ۱۳۹۸). لذا، مطالعه این مسئله در کشور مذهبی مثل ایران بسیار حائز اهمیت است. دین و مذهب در مورد مسائل اخلاقی و اجتماعی حرف‌های زیادی برای گفتن دارد (دربی تاسانگ، ۲۰۲۰). در جاییکه الزامات اخلاقی توانایی ایجاد انگیزه برای انجام عمل اخلاقی را نداشته باشد، این دین است که با سازو کارهای خاص خود توانایی ایجاد این انگیزه را دارد (کارگر کامور و همکاران، ۱۳۹۹).

با وجود اینکه بسیاری از تئوریسین‌ها معتقدند که اعتقاد دینی مولد قضاوت اخلاقی و رفتار اخلاقی هستند، اما برخی تحقیقات انجام شده در علوم اجتماعی و رفتاری، این بحث را به شدت به چالش کشیده و در برخی موارد آن را رد کرده است (سپ و جونز، ۱۹۸۶). نتایج یک پژوهش نشان داد زمانیکه مدیران مالی با یک معضل اخلاقی مواجه می‌شوند که توسط قوانین یا اصول و آیین رفتار حرفه‌ای مورد توجه قرار نگرفته است، برای بقا در مجموعه و خروج از بحران‌ها از مذهب استفاده می‌کنند و تنها به منافع شخصی خود توجه می‌کنند (کارگر کامور و همکاران، ۱۳۹۹). مطالعاتی که به مقایسه باور دینی و رفتار اخلاقی پرداخته‌اند هم نشان می‌دهند که دینداری عامل تعیین‌کننده‌ای برای درستکاری در موقعیت‌های مختلف نیست (بلک و لندن، ۱۹۶۶). با این حال، محققان بسیاری هم ارتباط جهت‌گیری مذهبی و استدلال اخلاقی را مطرح کرده‌اند (آلستون، ۱۹۷۱) (کیسی، ۱۹۷۴). همچنین نتایج یک مطالعه

از مذهب به عنوان یکی از ابعاد شناسایی شده برای الگوی تصمیم‌گیری اخلاقی نام برده است (قنبری و همکاران، ۱۴۰۱). نظریه پردازان در زمینه مذهب حدس می‌زنند که افراد مذهبی در نگرش‌های اجتماعی خود متفاوت هستند و چنین تفاوت‌هایی را می‌توان از نگرش آنها به مذهب پیش بینی کرد (آلپورت و راسف، ۱۹۶۷). آن‌ها دو نوع جهت‌گیری مذهبی (بیرونی و درونی) را مطرح کردند. اشخاص با جهت‌گیری بیرونی، مذهب را به عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به منافع فردی، می‌دانند (هوغ، ۱۹۷۲). به عبارتی دین به خاطر چیزی که برای فرد دیندار به ارمغان می‌آورد ارزش دارد. در مقابل افراد با جهت‌گیری درونی^۱ دین را بدون توجه به هر گونه منفعت شخصی یا اجتماعی، درست و واقعی می‌دانند (بولبولیا و همکاران، ۲۰۱۳) این اشخاص هنگام قضاوت‌های اخلاقی به نشانه‌های مذهبی بسیار حساس هستند و برای هنجارهایی که با دین مرتبط هستند ارزش زیادی قائل هستند (باتسون و همکاران، ۱۹۹۳) علاوه بر موارد ذکر شده نگرش امید به رحمت خدا در کنار ترس از عاقبت اعمال بد هم به عنوان محرک رفتار انسان‌ها شناخته می‌شود (مصباح، ۲۰۱۰) از گنجینه غنی فضایل اخلاقی که در دین مبین اسلام بیان، تبیین و تجویز شده است، ترس و امید و مهمتر از آن رسیدن به تعادل و توازن میان آنهاست که این امر به خودی خود می‌تواند منجر به اجرای احکام الهی و رعایت اخلاق از صمیم قلب شود (بهمنی و همکاران، ۲۰۱۷). در حقیقت شیوه اندیشیدن فرد مذهبی، رفتارها و تصمیمات وی را تحت تاثیر قرار می‌دهد (کارگر کامور و همکاران، ۱۳۹۹). و بر طبق استدلال برخی محققین (گراهام و همکاران، ۲۰۰۹ و هایت و همکاران، ۲۰۰۹)، اختلافات اخلاقی در مسائل مذهبی تا حدی به دلیل وجود بنیان‌های اخلاقی متفاوت است. به عقیده پژوهشگران، دین و اخلاق با هم مرتبط هستند و بنیان‌های اخلاقی، می‌تواند به تبیین برخی از ویژگی‌ها و نتایج دین کمک کند (گراهام و هایت، ۲۰۱۰).

نظریه بنیان‌های اخلاقی توسط محققین برای توصیف ارزش‌ها و قضاوت‌های اخلاقی ایجاد گردید. بر اساس این تئوری که مبتنی بر اخلاق شهودی است. افراد هنگام تصمیم‌گیری اخلاقی بر مبانی متعددی تکیه می‌کنند که عبارت است مراقبت، انصاف، وفاداری، اقتدار و اخلاص (گراهام^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). مطالعات در حوزه این نظریه تایید می‌نماید که بنیان‌های اخلاقی در واقع همان اصولی هستند که در مذاهب دینی بر آن تاکید می‌شود. بنابراین ارتباط مستقیمی میان بنیان‌های اخلاقی و گرایش‌های دینی وجود دارد (بولبولیا^۲ و

^۱ Graham^۲ Bulbulia

که به طور هماهنگ برای سرکوب خودخواهی و تسهیل تعاملات اجتماعی عمل می کنند. به عنوان نمونه، بنیان اخلاقی انصاف به افراد کمک می کند تا با دیگران مشارکت های سودمند دوجانبه تشکیل دهند. هم چنین انصاف با میل به عدالت اجتماعی و برابری طلبی مرتبط است (گراهام^۲ و همکاران، ۲۰۰۹).

مطالعات نشان می دهند دینداری با بنیان اخلاقی اقتدارگرایی رابطه ای معنی دار دارد. افراد مذهبی در برخورد با افراد منحرف با اقتدار و سخت گیرانه رفتار می نمایند؛ زیرا افراد مذهبی اعتقاد به خدای مجازات کننده دارند و خدا ترس هستند. به عقیده افراد مذهبی، خداوند نظاره گر اعمال ما است و از این رو باید با مردم انصاف و عدالت برخورد نمود (جوست^۳ و همکاران، ۲۰۱۳). هم چنین می توان گفت که بنیان های اخلاقی مانند اخلاص، وفاداری و مراقبت و انصاف در افراد مذهبی بیشتر از سایر افراد است. امروزه، بسیاری از جوامع عمدتاً مذهبی از مفاهیمی چون عدالت و انصاف پیروی می کنند (شریف، ۲۰۱۵).

پیشینه پژوهش

وکیلی فرد و حسین پور (۱۳۹۶) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی اثر شدت نگرش مذهبی حسابداران بر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت» تعداد ۱۰۰ پرسشنامه در سال ۱۳۹۵ بین متخصصان حسابداری شهر تهران توزیع گردیده و نتایج را به این شرح اعلام کردند: حسابدارانی که مذهبی شناخته شده اند، با توجه به شدت گرایش مذهبی به مسئولیت پذیری اجتماعی در شرکتها اهمیت بیشتری میدهند و در واقع تمایل بیشتری به رعایت اصول مسئولیت پذیری اجتماعی و رویه های آن در شرکتها دارند.

کارگر کامور با همکاران (۱۳۹۹) دریافته اند که جهت گیری مذهبی درونی بر تمامی رویکردها به جز رویکرد عملگراییانه تاثیر مثبت و معنادار و جهت گیری مذهبی بیرونی، تنها بر رویکرد عملگراییانه تاثیر مثبت و معنی دار دارد. یافته های این تحقیق رفتاری آن، در جلب اعتماد ذینفعان، کمک به پیش بینی رویکرد تصمیم گیری مدیران مالی و تعریف یا اصلاح آیین نامه های اخلاق حرفه ای، می تواند کاربرد داشته باشد.

نصوری گزنی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیقی تحت عنوان بنیانهای اخلاقی آموزش حسابداری و تمایل سهامداران مبتنی بر مدل کنفوسیوس پرداختند. نتایج نشان داد با بررسی مدل پژوهش میتوان بیان کرد مهارتهای اخلاقی بر چشم انداز ارزش

همکاران، ۲۰۱۳). مطالعات در حرفه حسابرسی نشان می دهند که حسابرسان دارای اعتقادات مذهبی، اخلاق حرفه ای را بیشتر از دیگران رعایت می نمایند و خدمات با کیفیت حسابرسی بیشتری را ارائه می نمایند (دو^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). از طرف دیگر، رعایت اخلاق حرفه ای توسط برخی حسابرسان در کشور مورد تردید قرار گرفته است. تعلیق برخی از موسسات حسابرسی از سوی کمیته انضباطی جامعه حسابداران رسمی خود گواهی بر این ادعا است. اگر مذهب را پشتوانه اخلاق بدانیم، در آن صورت می توان گفت اخلاق حرفه ای در میان هر حرفه ای زمانی معنی پیدا می کند که طبق موازین مذهبی مفاهیمی چون انصاف، اخلاص، عدالت، وفاداری و... در آن حرفه تقویت شود. با توجه به مطالب ذکر شده، این پژوهش به دنبال پاسخ این پرسش است که تا چه اندازه بنیان های اخلاقی حسابرسان با نگرش مذهبی آن ها رابطه معنی داری دارد. نتایج و یافته های این پژوهش می تواند دستاوردهایی به شرح زیر به همراه داشته باشد:

اول این که یافته های این پژوهش موجب بسط و گسترش مبانی نظری پژوهش های مرتبط با اخلاق می گردد. دوم آن که پژوهش حاضر می تواند خوانندگان این مقاله را از نقش بنیان های اخلاقی و دین داری در توسعه اخلاق آگاه نماید. در نهایت نیز نتایج این مقاله می تواند اطلاعات سودمندی را در اختیار قانون گذاران و سیاست گذاران حرفه حسابرسی درباره اثرات روانشناختی اخلاق بر عملکرد حسابرسان قرار دهد. ادامه مقاله به مبانی نظری، روش شناسی پژوهش و یافته ها و نتیجه گیری اختصاص دارد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

نظریه بنیان های اخلاقی

یکی از نظریه های نسبتاً جدید در حوزه روان شناسی اخلاق، نظریه ی بنیان های اخلاقی است. در این نظریه استدلال می شود که انسان ها به لحاظ روانشناختی در موضوعات مختلف دارای مبانی اخلاقی، تمایلات باطنی و بینش های متفاوتی هستند. از این رو، این نظریه به دنبال آن است که به ما کمک کند تا چشم انداز اخلاقی خود و دیدگاه های اخلاقی و سیاسی مخالفانمان را بهتر درک کنیم. طبق این نظریه، بسیاری از موضوعات و مسائل اجتماعی بر اساس پنج بنیان اخلاقی شکل گرفته است که عبارت است مراقبت، انصاف، وفاداری، اقتدار و اخلاص. این پنج بنیان اخلاقی، شامل سیستم هایی از ارزش ها، فضایل، مکانیسم های روان شناختی و هنجارهای اجتماعی است

³ Jost

¹ Duh

² Graham

حسابرسی پاکستان است و به طور قابل توجهی بر قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان تأثیر می گذارد.

مویید(۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان "ساختار نظری تأثیر اعتقادات مذهبی بر عملکردهای حسابداری در محدوده هند"، را بررسی نموده است. این پژوهش به بررسی تأثیر باورهای مذهبی مختلف از جمله هندوئیسم، اسلام گرایی و مسیحیت بر شیوه های حسابداری است. معامله گران معتقدند که باورهای ماورایی خود را با شیوه ای سنتی مهم تر از هر نوع شیوه حسابداری برای به دست آوردن شانس، ثروت و سودآوری استفاده میکنند. در شکل دادن شیوه های حسابداری اعتقادات مذهبی نقشی کمتری ایفا می کند.

برون باسیال(۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان "تصمیم گیری اخلاقی و هویت مذهبی: یک مطالعه جدید و نوظهور پدیدار شناسی در مورد تأثیر هویت دینی بر تصمیم گیری اخلاقی در حرفه ی حسابداری در آمریکا"، انجام داده اند یافته ها نشان داده است که مذهب در رفتار حرفه ای حسابداری یک عامل محرک اصلی برای تصمیم گیری اخلاقی می باشد. عوامل دیگری از جمله ارزش های خانواده و اخلاق شخصی نیز از عوامل مهم در نظر گرفته شده است.

امسیگور و همکاران (۲۰۱۲) در تحقیقی تحت عنوان "تأثیر دین بر ناسازگاری گزارشگری مالی"، به بررسی تأثیر دین بر گزارشهای مالی می پردازند. با در نظر گرفتن این که شرکت ها در مناطق مذهبی احتمال کمتری دارند که ناسازگاریهای گزارشگری مالی داشته باشند. نتایج این تحقیق نشان می دهد که شرکت هایی که در مناطقی با استانداردهای اجتماعی قوی مذهبی مستقر هستند، به طور کلی تجربه بیشتری در رابطه با گزارش های مالی نادرست دارند. همچنین آنها بررسی کرده اند که آیا دینداری بر روش های مدیریت سود درآمد تأثیر می گذارد یا خیر و اگر چه ارتباط منفی بین دینداری و تعهدات غیر طبیعی وجود دارد، ولی ارتباط مثبتی بین دینداری و معیار سود واقعی پیدا شده است و این نشان می دهد که مدیران مناطق مذهبی سود واقعی را بیش از سود دستکاری شده و مدیریت سود ترجیح می دهند.

کریمی و همکاران(۲۰۲۲) در تحقیقی به عنوان تأثیر مبانی اخلاقی بر گزارش دهی افشاگری حسابرسی: شواهدی از شرکت های حسابرسی خصوصی پرداختند نتایج پژوهش حاضر مؤید تأثیر مثبت و معنادار مبانی اخلاقی بر تصمیم گیری های مربوط به گزارش افشاگری در مؤسسات حسابرسی بخش خصوصی است. نتایج همچنین نشان داد که با افزایش سن و رتبه شغلی حسابرسان شاغل در مؤسسات حسابرسی بخش خصوصی، تمایل آنها به گزارش افشاگری حسابرسی کاهش

سهمداران، بنیانهای اخلاقی فردی بر چشم انداز ارزش سهامداران و بنیان های اخلاقی الزام آور بر چشم انداز ارزش سهامداران تأثیر ندارند؛ اما سایر روابط بین ابعاد برقرار است.

شواهد پژوهش ملکی و همکاران (۱۴۰۱) تایید می نماید که رابطه ای مثبت و معنی دار میان سلطه اجتماعی و بی تفاوتی اخلاقی حسابرسان وجود دارد. جنسیت، تجربه کاری، تحصیلات و محل اشتغال حسابرس رابطه معنی داری با بی تفاوتی اخلاقی ندارد. کابلی و بنی مهد (۱۴۰۲) در تحقیقی به عنوان خودشیفتگی مدیران، بنیان های اخلاقی و درک از مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت: ارائه الگو بر اساس معادلات ساختاری پرداخت. نتایج حاصل از این پژوهش به تأثیر اصول اخلاقی و ویژگی شخصیتی بر درک افراد نسبت به مسئولیت پذیری اجتماعی تاکید می کند و پیشنهاد می شود ضمن نظارت کافی بر رفتار مدیران در رعایت مسئولیت پذیری اجتماعی توسط سیاست گذاران و قانون گذاران از جمله مجامع عمومی صاحبان سهام شرکت ها، در بکارگیری افراد در مناسب مدیریتی، ویژگی های شخصیتی و اخلاقی هم در نظر گرفته شود.

نتایج پژوهش میرزایی و همکاران (۱۴۰۱) حاکی از آن است که هویت فردی و جمعی (سازمانی) متشکل از ارزش ها و عقاید افراد و نیز جهت گیری اخلاقی، علاوه بر تقویت احساس رضایتمندی و تعهد حرفه ای، می تواند مسئولیت پذیری افراد را نسبت به ذینفعان تحکیم بخشد.

هو و همکاران(۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان "فضای مذهبی و هزینه سرمایه: شواهد از چین"، با فرض این که فضای مذهبی منطقه در هزینه سرمایه تأثیر گذار بوده است، تحقیقاتی انجام داده اند. به همین منظور، برای اندازه گیری فضای مذهبی و برای نفوذ دین در آن منطقه چهار روش برای سنجش در نظر گرفته اند: (الف) تعداد مؤمنان مذهبی تقسیم بر کل جمعیت در یک شهرستان؛ (ب) نسبت ساکنین که در اعمال مذهبی شرکت دارند (مثال دعا در کلیسا) در یک منطقه (ج) تعداد اماکن مذهبی در یک شهرستان (د) تعداد اماکن مذهبی در یک فاصله معین از یک شرکت. برای انجام تحقیقات خود به ۱۶۱ کلیسا ۱۴۰ صومعه بودایی و ۲۱ معابد تائو که جزو معابد بزرگ بودیسم و تائویسم در منطقه هان بود مراجعه نمودند و به این نتیجه رسیدند که زمانی که فضای مذهبی قوی تر ایجاد می شود هزینه سرمایه تمایل دارد پایین باشد. در این میان درآمد، سرمایه گذاری در شرکت ها و مسئولیت اجتماعی شرکت ها به عنوان متغیرهای کنترل می باشد.

همچنین آدیل(۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان "دینداری و قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان". یافته های او حاکی از آن است که دینداری اسلامی یک متغیر فرهنگی مهم در زمینه

حسابرسان شاغل در موسسات حسابرسی بخش دولتی و خصوصی تشکیل می دهند. از آنجاییکه ابزار پژوهش پرسش نامه می باشد و برخی از محققین حداقل حجم نمونه برای انجام معادلات ساختاری را ۲۰۰ می دانند (هوهی، ۲۰۰۸) لذا، تعداد ۳۰۰ پرسشنامه با استفاده از روش نمونه گیری در دسترس توزیع گردید و در نهایت داده های ۲۰۶ پرسشنامه برگشتی در تجزیه و تحلیل ها مورد استفاده قرار گرفت.

بر اساس اطلاعات جمعیت شناسی اعضای نمونه، ۱۳۱ نفر از پاسخ دهندگان مرد (۶۳/۶٪) و ۷۵ نفر (۳۶/۴٪) زن بودند. از نظر سن، بیشترین پاسخ دهندگان با ۴۸/۱ درصد در ترکیب سنی کمتر از ۳۰ سال قرار دارند. بیشترین مدرک تحصیلی با فراوانی ۵۱/۵ درصد هم مربوط به کارشناسی ارشد و دانشجوی کارشناسی ارشد بود. خلاصه اطلاعات جمعیت شناسی پاسخ دهندگان در جدول شماره ۱ آمده است.

برای سنجش متغیرهای پژوهش از پرسشنامه های زیر بهره گرفته شد.

می یابد. از آنجایی که افزایش تمایل حسابرسان به افشاگری به منظور انجام وظیفه اعتبارسنجی منجر به بهبود کیفیت حسابرسی می شود. با توجه به نتایج به دست آمده در این پژوهش، به سازمان های تأثیرگذار در قوه مقننه پیشنهاد می شود که مبانی اخلاقی را به عنوان عامل مؤثر در گزارش افشاگری در نظر گرفته و در جهت تقویت آن تلاش کنند. به این ترتیب، در چنین بازار رقابتی، می توان حسابرسان را تشویق کرد که با دیگران منصفانه رفتار کنند، حتی اگر رفاه و ایمنی آنها را تهدید کند.

دو^۱ و همکاران (۲۰۲۲) طی پژوهشی در تایوان دریافتند شرکای حسابرسی که مذهبی هستند، اخلاق حرفه ای را بیشتر از دیگران رعایت می نمایند و کیفیت حسابرسی آن ها بالا است. هو^۲ و همکاران (۲۰۲۳) در یک بررسی از حسابرسی چینی نشان دادند شرکای حسابرسی که در یک محیط با مذهب کنفوسیوس رشد یافته اند، خدمات حسابرسی با کیفیت بالاتری در مقایسه با سایر حسابرسان ارائه می نمایند.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از نظر هدف، از نوع کاربردی است و از نظر روش، جزء پژوهش های توصیفی - همبستگی می باشد. جامعه آماری را

جدول شماره ۱- ویژگی های جمعیت شناختی پاسخ دهندگان

متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد	متغیر	ابعاد	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۳۱	۶۳/۶	سابقه کاری	کمتر از ۵ سال	۸۱	۳۹/۳
		زن	۷۵		۳۶/۴	بین ۵ تا ۱۰ سال	۲۲
	کاردانی	۱۰	۴/۸		بین ۱۰ تا ۱۵ سال	۲۳	۱۱/۲
		کارشناسی	۸۱		۳۹/۳	بین ۱۵ تا ۲۰ سال	۸
تحصیلات	کارشناسی ارشد یا دانشجوی کارشناسی ارشد	۱۰۶	۵۱/۵	بین ۲۰ تا ۲۵ سال	۹	۴/۴	
		دکتری یا دانشجوی دکتری	۹	۴/۴	بالاتر از ۲۵	۱۳	۶/۲
	بخش دولتی	۴۶	۲۲/۳	سن	کمتر از ۳۰ سال	۹۹	۴۸/۱
					بخش خصوصی	۱۶۰	۷۷/۷
محل خدمت	۱۶۰	۷۷/۷	۴۰ تا ۵۰ سال		۲۷	۱۳/۱	
			۵۰ تا ۶۰ سال		۶	۲/۹	
			بالای ۶۰ سال	۱	۰/۵		
			حسابرس	۹۳	۴۵/۱		
			حسابرس ارشد	۵۴	۲۶/۲		
رتبه شغلی	۱۶۰	۷۷/۷	سرپرست	۳۰	۱۴/۶		
			مدیر	۱۰	۴/۹		
			شریک	۱۶	۷/۸		
			بدون پاسخ	۳	۱/۴		

² Hou

¹ Duh

برای تایید یا رد فرضیه‌ها، در این پژوهش داده‌ها با استفاده از نرم افزارهای آماری اس پی اس و لیزرل با روش معاملات ساختاری تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

نتایج جدول شماره (۲) میانگین، میانه، انحراف استاندارد، حداقل و حداکثر نمرات پاسخ دهندگان در هریک از متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. با توجه به عدد میانگین و حداکثر امتیاز متغیرها در طیف لیکرت می‌توان اظهار داشت که امتیاز پاسخ دهندگان برای تمامی مولفه‌های بنیان‌های اخلاقی و همچنین نگرش مذهبی بالای میانگین است.

در ادامه فرضیه پژوهش به روش معادلات ساختاری مورد آزمون قرار گرفت. برای تایید یا رد فرضیه از ضرایب استاندارد و اعداد معنی‌داری استفاده شده است. بدین صورت که ضریب مسیر بیانگر میزان تأثیر و آماره (T-Value) مربوط به آن ضریب مسیر، بیانگر معنی‌داری آن است؛ به گونه‌ای که ضریب مسیر در صورتی معنی‌دار است که آماره (T-Value) مربوط به آن ضریب مسیر، بزرگتر از ۱/۹۶ و یا کوچکتر از -۱/۹۶ باشد. نتایج روش مدل سازی معادلات ساختاری به منظور آزمون مدل پژوهش، در نگاره (۱) و جدول (۳) نشان داده شده است.

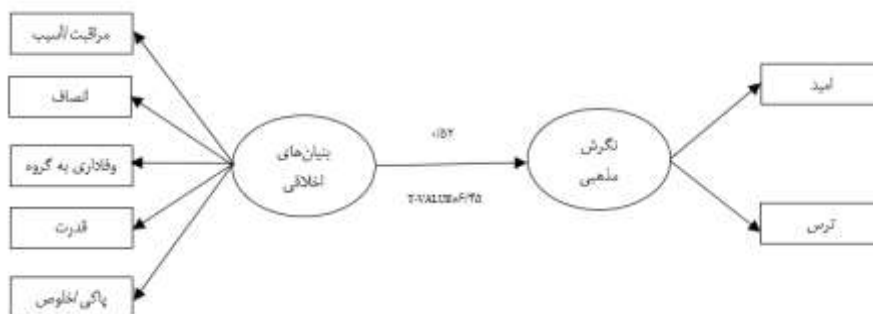
پرسش‌نامه بنیان‌های اخلاقی به منظور ارزیابی و سنجش پنج مولفه مراقبت/آسیب، انصاف، وفاداری به گروه، قدرت/احترام به مرجعیت و پاک‌ی/خلوص توسط محققین (هایت و گراهام ۲۰۰۷) ساخته شده تا از طریق نمره‌گذاری ۳۰ سوال بر اساس طیف لیکرت شش درجه‌ای و میانگین‌گیری امتیازات هر پاسخ‌دهنده، شاخص سنجش اخلاق برای هر فرد مشخص شود.

برای اندازه‌گیری نگرش مذهبی از پرسشنامه شهری^۱ و همکاران (۲۰۱۹) استفاده شده است. این پرسشنامه دارای ۲۴ سوال و ۲ بعد می‌باشد که باورهای دینی پاسخ‌دهندگان را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت شش گزینه‌ای می‌باشد.

برای بررسی روایی ابزار پژوهش از روش تحلیل عاملی تأییدی، با استفاده از معیارهای بار عاملی و میانگین واریانس استخراج شده، استفاده شده است که طبق نتایج به دست آمده بارعاملی کلیه سوالات باقی‌مانده بزرگتر از ۰/۵ و معنی‌دار می‌باشد. پایایی نیز با استفاده از پایایی ترکیبی مورد آزمون قرار گرفت. با توجه به اینکه پایایی ترکیبی متغیرهای پژوهش بالاتر از ۰/۶ بود و برخی از محققین در مورد متغیرهایی با تعداد سوالات اندک این مقدار را به عنوان سرحد ضریب معرفی کرده- اند (موس و همکاران، ۱۹۹۸)، بدین ترتیب می‌توان از پایایی ابزار پژوهش نیز اطمینان حاصل نمود.

جدول شماره ۲- آمار توصیفی داده‌های متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
مراقبت/آسیب	۴/۶۲	۵	۱/۰۸	۱/۷۵	۶
انصاف	۴/۸۴	۵	۱/۰۳	۱/۶۰	۶
وفاداری به گروه	۴/۸۶	۵	۱/۰۹	۱/۳۳	۶
قدرت/احترام به مرجعیت	۴/۶۴	۵	۱/۰۵	۲	۶
پاک‌ی/خلوص	۴/۷۴	۵	۱/۱۳	۱/۵	۶
نگاه امیدوارانه به خداوند	۴/۷۸	۵/۰۸	۱/۲۰	۱	۶
نگاه از روی ترس	۳/۶۵	۳/۷۷	۱/۴۸	۱	۶

جدول ۱- نتایج آزمون فرضیه پژوهش

¹ Alshehri

جدول شماره ۳- نتایج آزمون فرضیه پژوهش

شماره	فرضیه	ضریب مسیر	عدد معنی داری	نتیجه آزمون
۱	تأثیر بنیان های اخلاقی بر نگرش مذهبی	۰/۵۲	۶/۴۵	پذیرفته می شود

بر اساس جدول فوق ضریب استاندارد میان متغیر بنیان های اخلاقی و نگرش مذهبی (۰/۵۲) می باشد. از آنجاییکه آماره T -Value آن برابر با ۶/۴۵ (بیشتر از ۱/۹۶)، بنابراین تأثیر بنیان های اخلاقی بر نگرش مذهبی معنی دار است و فرضیه پژوهش تأیید می شود.

در ادامه هم نکویی برازش مدل مورد بررسی قرار گرفت. کای اسکور به هنجار شده یا نسبی یکی دیگر از شاخص های عمومی برای به حساب آوردن پارامترهای آزاد در محاسبه شاخص برازش است که از تقسیم ساده کای اسکور بر درجه آزادی مدل محاسبه می شود. به طور کلی اغلب دانشمندان مقادیر بین ۲ تا ۳ را برای این شاخص قابل قبول می دانند. که در این پژوهش کای اسکور به هنجار شده ۱/۲۳ می باشد. شاخص بعدی ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد یا RMSEA است که به طور کلی برازش مدل های دارای مقدار ۰/۰۵ یا کوچکتر برای این شاخص مناسب برآورد می شود (۳۰). عدد محاسبه شده این شاخص نیز ۰/۳۴ می باشد.

نتیجه گیری و بحث

پژوهش حاضر به بررسی رابطه میان بنیان های اخلاقی با نگرش مذهبی حسابرسان پرداخته است. قضاوت و رفتار اخلاقی در حرفه حسابرسی بسیار حائز اهمیت است. بر طبق استدلال برخی محققین (گراهام و هایت، ۲۰۱۰) دیدگاه های مذهبی ریشه در بنیان های اخلاقی دارد. یافته های این تحقیق نشان داد که بنیان های اخلاقی ارتباطی معنی دار و مثبت با گرایش حسابرسان به مذهب دارد. نتایج پژوهش حاضر همسو با یافته های پژوهش های پیشین از جمله پژوهش یی و تسانگ (۲۰۲۰) و پژوهش بولیولیا و همکاران (۲۰۱۳) و کانگ و همکاران (۲۰۱۶) می باشد. آن ها نشان دادند بنیان های اخلاقی به صورت مثبت و معنی داری با نگرش مذهبی حسابرسان رابطه ای معنی دار دارد. در حقیقت پنج مولفه بنیان های اخلاقی که در شکل دهی دیدگاه های اخلاقی نقش دارند، عامل تأثیرگذاری در نگرش مذهبی افراد تلقی می شوند و ممکن است به پیش بینی رویکردهای متفاوت برای استدلال اخلاقی یا تصمیم گیری کمک کند.

حرفه حسابرسی به منظور رعایت اخلاق حرفه ای توسط حسابرسان، آیین نامه هایی درباره رعایت اخلاق و رفتار حرفه ای تدوین و رعایت آن ها را توسط حسابرسان الزم نموده است. مطالعات نشان داده اند که دینداری و گرایش به مذهب موجب

رعایت اخلاق خواهد شد. این مقاله با استفاده از نظریه بنیان های اخلاقی نشان داد که رعایت بنیان های اخلاقی، گرایش به آموزه های مذهبی را تسهیل می نماید. بنابراین، برای تقویت رعایت اخلاق حرفه ای توسط حسابرسان باید دیدگاه ها و آموزه های دینی را در آن ها تقویت نمود. پژوهش حاضر بر این نکته تأکید دارد که دینداری، پدیده ای سودمند و ارزشمند در کمک به تلقین رفتار اخلاقی خوب در حسابرسان است. به عقیده نویسندگان مقاله، اساس توسعه هر سیستم اقتصادی بر رعایت اصول اخلاقی استوار است. به این معنا که موفقیت یک جامعه، سازمان یا حرفه را نمی توان از تعهد دقیق و رعایت ارزش های اخلاقی صحیح جدا دانست. از این رو، یکی از پیامدهای اصلی این مقاله این است که تأیید می نماید بنیان های اخلاقی نقش با اهمیتی در رعایت اخلاق مبتنی بر مذهب دارد. این در حالی است که با وجود قوانین و دستورالعمل های اخلاقی و الزام برای رعایت آن ها در حرفه حسابرسی در موارد متعددی، شاهد این هستیم که اعضای حرفه، رفتارهای غیر اخلاقی دارند. به عنوان نمونه، طبق گزارش کمیته پذیرش و نظارت بر موسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار (۱۴۰۰)، تعداد ۲۳ نفر از شرکای موسسات حسابرسی، مشمول رأی عدم امکان تصدی سمت شریک و مدیر گردیده که ۶ نفر از این تعداد، به دلیل صدور رأی انضباطی تعلیق عضویت توسط جامعه حسابداران رسمی ایران، مشمول رأی عدم امکان تصدی سمت شریک و مدیر شده اند. هم چنین در این گزارش اشاره شده است که تعداد موسسات حسابرسی معتمد بورس از ۱۰۹ موسسه در سال ۱۳۹۱ به ۵۴ موسسه در سال ۱۴۰۰ تقلیل یافته است. این شواهد بیانگر آن است که رعایت اخلاق و رفتار حرفه ای در حرفه حسابرسی کشور در هاله ای از ابهام قرار دارد.

از آنجایی که فرایند تصمیم گیری، فراتر از قواعد، استانداردها به باورها و تفکرات افراد وابسته است. در این میان باورهای دینی افراد هم، می تواند تأثیر قابل ملاحظه ای بر رفتار و تصمیمات آن ها داشته باشد. با وجود اینکه به عقیده بسیاری اعتقاد دینی مولد قضاوت ها و رفتارها اخلاقی است. بر اساس یافته های پژوهش حاضر مبنی بر رابطه مثبت و معنی داری بنیان های اخلاقی با نگرش مذهبی، می توان نتیجه گرفت که بنیان های اخلاقی حسابرسان نقش قابل توجهی در پایه ریزی و شکل دهی باور و نگرش مذهبی آن ها و در نهایت بر رفتار اخلاقی

مصباح یزدی محمد تقی (۱۳۸۹) ترس از خدا و نقش سازنده آن در زندگی ؛ مجله معرفت سال نوزدهم شماره ۷ صص ۵-۱۴

ملکی دنیا ، بنی مهد بهمن ، وکیلی فرد حمیدرضا (۱۴۰۱) رابطه میان سلطه اجتماعی و بی تفاوتی اخلاقی ؛ شواهدی از حرفه حسابرسی ، دوفصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری ، شماره ۱۳ صص ۲۰۰-۲۲۱

مهرانی ساسان ؛ ثقفی علی ؛ موسی خانی محمد ؛ سپاسی سحر (۱۳۹۰) عوامل مؤثر بر تصمیم گیری اخلاقی حسابداران رسمی ایران ؛ اخلاق در علوم و فن آوری ؛ سال ششم شماره ۳ صص ۶-۱۲

میرزایی، مختار؛ پورزمانی، زهرا؛ بیات، علی. (۱۴۰۱)، ارزش های اخلاقی، هویت اجتماعی و ایدئولوژی اخلاقی با تاکید بر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال ۱۸، صص ۱۷۹-۱۸۳.

وکیلی فرد حمیدرضا ؛ حسین پور فاطمه (۱۳۹۶) بررسی اثر شدت نگرش مذهبی حسابداران بر مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت ؛ دوفصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری ، شماره ۳ صص ۱۸۵-۲۱۴

Alston WP. (1971) Comments on Kohlberg's 'From is toought. Pps. 269-84 in T. Mischel (Ed.). Cognitive Development and Epistemology. New York: Academic Press.

Alshehri, F., Kausar, S., and Fotaki, M., (2019) Muslims' view of God as a predictor of ethical behaviour in organisations : scale development and validation. Journal of Business Ethics, 158 . pp. 1009-1027. doi:10.1007/s10551-017-3719-8

Allport GW, Ross JM. (1967). Personal religious orientation and prejudice. Journal of personality and social psychology; 5: 432.

Bulbulia J, Osborne D, Sibley CG. (2013). Moral Foundations Predict Religious Orientations in New Zealand. PLoS ONE; 8(12): e80224. doi:10.1371/journal.pone.0080224

Batson CD, Schoenrade P, Ventis WL. (1993). Religion and the Individual? a social-psychological perspective; New Yor. Oxford University Press.

Brown Busila, Angela, (2014) Ethical Decision-Making and Religious Identity: A Phenomenological Study on the Impact of Religious Identity on Ethical Decision-Making in New and Emerging Accounting PRofessionals, dissertation presented to the Faculty of Saybrook University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Human Sciences, San Francisco, CA June 2014.

Bahmani F, Amini M, Tabaei SZ, Abbasi MB. (2017). The Concepts of Hope and Fear in the Islamic Thought: Implications for Spiritual Health. Journal of Religion and Health; 57(1):57-71. doi:10.1007/s10943-016-0336-2.

حسابرسان ایفا می کند. این موضوع می تواند در نهایت منجر به افزایش کیفیت حسابرسی گردد.

بر اساس نتایج این تحقیق به قانون گذاران و نهادهای نظارتی حرفه پیشنهاد می شود در سیاست گذاری ها و برنامه ریزی های مربوط به تدوین اصول اخلاقی حرفه، ضرورت توجه به بنیان های اخلاقی را بیش از پیش مورد توجه قرار دهند تا بتوانند حرفه را از نتایج مثبت آن بهره مند کنند.

فهرست منابع

بلوچی بیدختی طاهره ؛ فتحی علی ؛ حسینی مهدی ؛ گوهری بهاری صدیقه (۱۳۹۳) بررسی ارتباط بین جهت گیری مذهبی و حساسیت اخلاقی در تصمیم گیری پرستاران ، مجله اخلاق و تاریخ پزشکی شماره ۳ صص ۴۷ تا ۵۸ ، حسین زاده امیر ؛ عبدی رسول ؛ پاکمرام عسکر ؛ رضایی نادر (۱۴۰۱) الگوی تصمیم گیری اخلاقی حسابداری ؛ اخلاق در علوم و فن آوری ؛ سال هفدهم ؛ شماره ۵ صص ۱۵۲-۱۵۹

رامین مهر حمید (۱۳۹۴) روش تحقیق کمی با کاربرد مدل سازی معادلات ساختاری (نرم افزار لیزرل) ؛ انتشارات ترمه رازینی، روح الله؛ عزیزی، مهدی (۱۳۹۴) طراحی الگوی تصمیم گیری با رویکرد اسلامی ، مدیریت اسلامی، دوره ۲۳، شماره ۱ صص ۴-۷۳

علیزاده راحله ؛ اسماعیلی شاد (۱۳۹۸) بررسی رابطه بنیان های اخلاقی و رضایت از زندگی کارکنان زن با آزمون نقش میانجی نگرش مذهبی و رفتار اجتماعی ؛ روانشناسی اجتماعی ، شماره ۵۲ صص ۵۱-۶۴

قنبری وحید ؛ لطیفی میثم ؛ اسلامبولچی علیرضا ، اصغری صارم علی (۱۴۰۰) تبیین الگوی بومی تصمیم گیری اخلاقی در سازمان های مردم نهاد ؛ فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال شانزدهم شماره ۳ (پیاپی ۵۸، پاییز ۱۴۰۰، صص ۶۷-۷۵)

کابلی رضا ؛ بنی مهد بهمن (۱۴۰۲) خودشیفتگی مدیران، بنیان های اخلاقی و درک از مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت: ارائه الگو بر اساس معادلات ساختاری ، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت ، در نوبت چاپ کارگر کامور نجمه ؛ خان محمدی محمد حامد؛ یزدانی شهره ؛ مرادی زهرا (۱۳۹۹) بررسی تاثیر جهت گیری مذهبی بر رویکردهای اخلاقی تصمیم گیری مدیران مالی دانش سرمایه گذاری ، شماره ۳۴ صص ۱۲۷-۱۴۷

- Karimi N, Zeinali. M. Nahandi. Y. (2022). The Impact of Ethical Foundations on Reporting Audit Whistleblowing: Evidences from Private Audit Firms. *International Journal of Ethics & Society*. 4(2):27-32.
- Keasey C. (1974). The influence of opinion agreement and quality of supportive reasoning in the evaluation of moral judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*; 30:477-482.
- Moid ,Sana. (2016). A Theoretical Construct of the Impact of Religious Beliefs on Accounting Practices in the Indian and Global Context, *NMIMS Management Review*, Electronic copy available at: <http://www.nmims.edu/NMIMSmanagementreview>
- Moss E, Rousseau D, Parent S, St-Laurent D, Saintonge J. (-1998). Correlates of attachment, school age: Maternal reported stress. New York: McGraw Hill.
- Nasuri Gazni, F. Vatanparast, M. Azadi, K. Miyaoghi, M. (1400) Ethical foundations of accounting education and shareholders' willingness based on the Confucian model. *Quarterly Journal of Accounting and Management Auditing*. 10(38):97-113.
- Sapp GL, Jones L. (1986). Religious Orientation and Moral Judgment. *Journal for the Scientific Study of Religion*; 25(2): 208.
- Shariff , A. F.(2015) Does religion increase moral behavior? *Current Opinion in Psychology* 6:108–113
- Yi D, Tsang JA. (2020). The relationship between individual differences in religion, religious primes, and the moral foundations. *Archive for the Psychology of Religion / Archive for the Psychology of Religion*; 42(2): 161–193.
- Black M, London P. (1966). The dimensions of guilt, religion, and personal ethics. *Journal of Social Psychology*; 69: 39-54.
- De Regt S. (2012). Religiosity as a moderator of the relationship between authoritarianism and social dominance orientation: A cross-cultural comparison. *International Journal for the Psychology of Religion*; 22: 31–41. <https://doi.org/10.1080/10508619.2012.635045>.
- Duh, R. Gul, F.a., Hsu, A. W(2022) Auditors' Religious Beliefs and Audit Quality: Some Evidence from Taiwan, *The International Journal of Accounting* , Vol. 57(3): 1-48
- Graham J, Haidt J. (2010). Beyond beliefs: Religions bind individuals into moral communities. *Personality and Social Psychology Review*;14: 140–150.
- Graham J, Haidt J, Nosek BA. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*; 96: 1029–1046. <https://doi.org/10.1037/a0015141>
- Haidt J, Graham J, Joseph C. (2009). Above and below left-right: Ideological narratives and moral foundations. *Psychological Inquiry*; 20(2–3): 110–119. <https://doi.org/10.1080/10478400903028573>
- Haidt J, Joseph C. (2004). Intuitive ethics: How innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus*; 133: 55-66
- Hoge R.(1972). A validated intrinsic religious motivation scale. *Journal for the Scientific Study of Religion*; 369–376.
- Hu ,Ning, Chen, Hong. Liu, Muhua.(2018). Religious atmosphere and the cost of equity capital: Evidence from China, *China Journal of Accounting Research*,
- Hou,F., Shen,H., Wang, P., Xiong,H(2023) Signing auditors' cultural background and debt financing costs, *International Review of Financial Analysis*, Vol. 87, 102617, <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2023.102617>
- Haidt J, Graham J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*; 20: 98–116.
- Hoe SL. (2008). Issues and procedures in adopting structural equation modeling technique, *Journal of applied quantitative methods*; 3(-1):76-83.
- Johnson KA, Hook JN, Davis DE, Van Tongeren DR, Sandage SJ, Crabtree SA. (2016). Moral foundation priorities reflect U.S. Christians' individual differences in religiosity. *Personality and Individual Differences*; 100: 56–61. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.12.037>
- Jost, J.T., Hawkins, C.B., Nosek, B.A., Hennes, E.P., Stern, C., Gosling, S.D., et al. (2014). Belief in a just god (and a just society): A system justification perspective on religious ideology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 34, 56–81.
- Kang LL, Rowatt WC, Fergus TA. (2016). Moral foundations and obsessive compulsive symptoms: A preliminary examination. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*; 11: 22-30.

Accounting Knowledge & Management Auditing
Vol. 15/ No. 59/ Autumn 2026

The Impact of moral foundations and auditors' religious attitudes

Naser Karimi

Ph.D. Student in Accounting, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Mahdi Zeynali

Dept. of Accounting, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Younes Badavar Nahandi

Dept. of Accounting, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Abstract

Moral behaviors are of particular importance in the auditing profession and religious beliefs can be mentioned as one of the influencing factors on their behavior. According to the researchers, religion and morality are linked and many religious people support certain moral foundations, therefore, the purpose of the present study is to explain the relationship between moral foundations and auditors' religious attitudes.

The present research method is descriptive and correlational. The statistical population consists of auditors working in public and private audit firms, and 206 of them were selected using the convenience sampling method. The tools used to measure research variables are standard questionnaires. Finally, the analysis of the collected data was done using structural equation modeling in Lisrel software.

The findings show that the moral foundations variable has a positive and significant relationship with religious attitudes.

Based on the analysis of research findings, it can be concluded that auditors' moral foundations play a role in establishing and shaping their religious beliefs and attitudes.

Keywords: Moral Foundations, Religious Attitudes, Belief